

ПРОНИКНЕННЯ ПОШИРЕННЯ РОСЛИН В УГРУПУВАННЯХ

*В.І. Шанда, Ю.В. Лемешенко,
Я.В. Маленко, Л.В. Шанда*

Проникнення рослин у вільні чи заселені рослинами простори обумовлене їх походженням, ознаками та властивостями, кількістю діаспор та факторами їх занесення, особливостями екологічних умов. Проникнення є процесом подолання бар'єрів, насамперед, абіотичного характеру. Проникнення через потрапляння, тим чи іншим шляхом, є первинним етапом експансії різних видів з наступним її розвитком. При відсутності блокуючих факторів відбувається вселення, поширення, заселення будь-якого вільного від рослинності простору чи конкретного угруповання.

Проникнення може бути: 1/ одно- або, здебільшого, багатофакторно обумовленим, 2/ одно- чи багаторазовим, 3/ постійним або періодичним, 4/ різнокількісним, 5/ рівномірним чи нерівномірним.

В залежності від властивих їм екологічних спектрів різні види можуть захоплювати весь простір чи окремі його локуси, утворювати одно- або полівидові угруповання. Проникнення може блокуватись механічно /рельєфні утворення, водойми, висока рослинність, споруди/, або фізико-хімічними властивостями ґрунтів і субстратів, особливо твердістю, щільністю, хімізмом, зволоженням, термічними умовами.

Вселення ми вважаємо таким наслідком проникнення діаспор, який проявляється ростом і розвитком рослин у визначених межах чи на всій площі та збереженням їх протягом певного періоду. Вживання характеризує існування та розмноження рослин в просторі проникнення

досить тривалий час, а поширення характеризує заселення ними нових просторів і близьких локусів.

Для характеристики складних процесів первинного заселення вільних просторів ми вважаємо доцільним ввести поняття: 1/ сила проникнення, котра визначається кількістю діаспор на одиницю площі чи об'єму вільного чи заселеного простору; 2/ енергія вселення, що характеризує кількість пробуджених до життя діаспор на одиницю площі; 3/ швидкість вселення є лінійним чи просторовим просуванням одного чи декількох видів на заселених площах за одиницю часу; 4/ коефіцієнт виживання оцінюється відношенням кількості існуючих /тих, що збереглися/ до кількості пророслих рослин за певний час.

Селективну цінність видів ми визначаємо енергією вселення та коефіцієнтами виживання. Вважаємо, за окреме, виділити основні типи проникнення: 1/ фронтальне, 2/ мозаїчне: 3/ змішане. Типи проникнення, вселення та поширення рослин можуть не співпадати внаслідок різних факторів, що характеризують кожний простір проникнення.

Теорію проникнення, вселення та виживання піонерних видів ми гадаємо, слід будувати на основі структурно-елементного аналізу угруповань, теорії екологічної ніші та аналізу геоботанічних карт. Відвали гірничозбагачувальних комбінатів Кривбасу є моделями та полігонами досліджень сингенезу від проникнення рослин та формування піонерних угруповань до серійних угруповань кореневищних трав. Різноманітність типів відвалів та часові розбіжності їх формування дозволяють одночасно досліджувати не тільки відмінні за складом серійні угруповання, а також різні фази та стадії сингенезу.